

Logické programování s omezujícími podmínkami

Constraint Logic Programming: CLP

- Obsah
  - úvod: od LP k CLP
  - základy programování
  - základní algoritmy pro řešení problémů s omezujícími podmínkami
- Příbuzné přednášky na FI
  - PA163 Programování s omezujícími podmínkami
    - viz interaktivní osnova IS
  - PA167 Rozvrhování
    - <http://www.fi.muni.cz/~hanka/rozvrhovani>
    - zahrnutý CP techniky pro řešení rozvrhovacích problémů

CP: elektronické materiály

- Dechter, R. **Constraint Processing**. Morgan Kaufmann Publishers, 2003.
  - <http://www.ics.uci.edu/~dechter/books/materials.html>
průsvitky ke knize
- Barták R. **Přednáška Omezující podmínky na MFF UK, Praha**.
  - <http://kti.ms.mff.cuni.cz/~bartak/podminky/index.html>
- **SICStus Prolog User's Manual**. Kapitola o CLP(FD).
  - <http://www.fi.muni.cz/~hanka/sicstus/doc/html/>
- **Příklady v distribuci SICStus Prologu**: cca 60 příkladů, zdrojový kód
  - `lib/sicstus-*/library/clpfd/examples/`

Probírané oblasti

Omezení (*constraint*)

- Dána
  - množina (**doménových**) **proměnných** $Y = \{y_1, \dots, y_k\}$
  - **konečná** množina hodnot (**doména**) $D = \{D_1, \dots, D_k\}$
- **Omezení** c na Y je podmnožina $D_1 \times \dots \times D_k$
  - omezuje hodnoty, kterých mohou proměnné nabývat současně
- Příklad:
  - proměnné: A, B
  - domény: $\{0,1\}$ pro A $\{1,2\}$ pro B
  - omezení: $A \neq B$ nebo $(A,B) \in \{(0,1), (0,2), (1,2)\}$
- Omezení c definováno na $y_1, \dots, y_k$ je **splněno**, pokud pro $d_1 \in D_1, \dots, d_k \in D_k$ platí $(d_1, \dots, d_k) \in c$
  - příklad (pokračování): omezení splněno pro $(0,1), (0,2), (1,2)$, není splněno pro $(1,1)$

Problém splňování podmínek (CSP)

- Dána
  - konečná množina **proměnných** $X = \{x_1, \dots, x_n\}$
  - konečná množina hodnot (**doména**) $D = \{D_1, \dots, D_n\}$
  - konečná množina **omezení** $C = \{c_1, \dots, c_m\}$
    - omezení je definováno na podmnožině X

Problém splňování podmínek je trojice (X, D, C)
(*constraint satisfaction problem*)

- Příklad:
  - proměnné: A, B, C
  - domény: $\{0, 1\}$ pro A $\{1, 2\}$ pro B $\{0, 2\}$ pro C
  - omezení: $A \neq B, B \neq C$

Řešení CSP

- **Částečné ohodnocení proměnných** $(d_1, \dots, d_k), k < n$
  - některé proměnné mají přiřazenu hodnotu
- **Úplné ohodnocení proměnných** $(d_1, \dots, d_n)$
  - všechny proměnné mají přiřazenu hodnotu
- **Řešení CSP**
  - úplné ohodnocení proměnných, které splňuje všechna omezení
  - $(d_1, \dots, d_n) \in D_1 \times \dots \times D_n$ je **řešení** (X, D, C)
    - pro každé $c_i \in C$ na $x_{i_1}, \dots, x_{i_k}$ platí $(d_{i_1}, \dots, d_{i_k}) \in c_i$
- Hledáme: jedno nebo
všechna řešení nebo
optimální řešení (vzhledem k objektivní funkci)

Příklad: jednoduchý školní rozvrh

- **proměnné:** Jan, Petr, ...
- **domény:** $\{3, 4, 5, 6\}, \{3, 4\}, \dots$
- **omezení:** `all_distinct([Jan, Petr, ...])`
- **částečné ohodnocení:** Jan=6, Anna=5, Marie=1
- **úplné ohodnocení:**
Jan=6, Petr=3, Anna=5, Ota=2, Eva=4, **Marie=6**
- **řešení CSP:**
Jan=6, Petr=3, Anna=5, Ota=2, Eva=4, Marie=1
- **všechna řešení:** ještě Jan=6, **Petr=4**, Anna=5, Ota=2, **Eva=3**, Marie=1
- optimalizace: ženy učí co nejdříve
Anna+Eva+Marie $\neq$ Cena   minimalizace hodnoty proměnné Cena
- **optimální řešení:** Jan=6, **Petr=4**, Anna=5, Ota=2, **Eva=3**, Marie=1

učitel	min	max
Jan	3	6
Petr	3	4
Anna	2	5
Ota	2	4
Eva	3	4
Marie	1	6

CLP(FD) program

- Základní struktura **CLP programu**
  1. definice proměnných a jejich domén
  2. definice omezení
  3. hledání řešení
- (1) a (2) deklarativní část
  - **modelování** problému
  - vyjádření problému splňování podmínek
- (3) řídicí část
  - **prohledávání** stavového prostoru řešení
  - procedura pro hledání řešení (enumeraci) se nazývá **labeling**
  - umožní nalézt jedno, všechna nebo optimální řešení

Kód CLP(*FD*) programu

```
% základní struktura CLP programu
solve( Variables ) :-
    declare_variables( Variables ),          domain([Jan],3,6), ...
    post_constraints( Variables ),          all_distinct([Jan,Petr,...])
    labeling( Variables ).

% triviální labeling
labeling( [] ).
labeling( [Var|Rest] ) :-
    fd_min(Var,Min),                        % výběr nejmenší hodnoty z domény
    ( Var#=Min, labeling( Rest )
    ;
    Var#>Min , labeling( [Var|Rest] )
    ).
```

Od LP k CLP I.

- CLP: rozšíření logického programování o omezující podmínky
- CLP systémy se liší podle typu domény
  - CLP($\mathcal{A}$) generický jazyk
  - CLP(*FD*) domény proměnných jsou konečné (*Finite Domains*)
  - CLP($\mathbb{R}$) doménou proměnných je množina reálných čísel
- Cíl
  - využít syntaktické a výrazové přednosti LP
  - dosáhnout větší efektivity
- Unifikace v LP je nahrazena splňováním podmínek
  - unifikace se chápe jako **jedna** z podmínek
  - A = B
  - A #< B, A in 0..9, domain([A,B],0,9), all_distinct([A,B,C])

Příklad: algebrogram

- Přiřad'te cifry 0, ... 9 písmenům S, E, N, D, M, O, R, Y tak, aby platilo:
  - SEND + MORE = MONEY
  - různá písmena mají přiřazena různé cifry
  - S a M nejsou 0
- domain([E,N,D,O,R,Y], 0, 9), domain([S,M],1,9)
- $$\begin{array}{r} 1000*S + 100*E + 10*N + D \\ + 1000*M + 100*O + 10*R + E \\ \#= 10000*M + 1000*O + 100*N + 10*E + Y \end{array}$$
- all_distinct([S,E,N,D,M,O,R,Y])
- labeling([S,E,N,D,M,O,R,Y])

Od LP k CLP II.

- Pro řešení podmínek se používají **konzistenční techniky**
  - consistency techniques, propagace omezení (constraint propagation)**
  - omezení: A in 0..2, B in 0..2, B #< A
domény po propagaci omezení B #< A: A in 1..2, B in 0..1
- Podmínky jsou deterministicky vyhodnoceny v okamžiku volání podmínky
- Prohledávání doplněno konzistenčními technikami
  - A in 1..2, B in 0..1, B #< A
  - po provedení A #= 1 se z B #< A se odvodí: B #= 0
- Podmínky jako výstup
  - kompaktní reprezentace nekonečného počtu řešení, výstup lze použít jako vstup
  - dotaz: A in 0..2, B in 0..2, B #< A
výstup: A in 1..2, B in 0..1, B #< A

Syntaxe CLP

- Výběr jazyka omezení
  - CLP klauzule
    - jako LP klauzule, ale její tělo může obsahovat omezení daného jazyka
- $p(X,Y) :- X \#< Y+1, q(X), r(X,Y,Z).$
- Rezoluční krok v LP
    - kontrola existence nejobecnějšího unifikátoru (MGU) mezi cílem a hlavou
  - Krok odvození v CLP také zahrnuje
    - kontrola konzistence aktuální množiny omezení s omezeními v těle klauzule
- ⇒ Vyvolání dvou řešičů: unifikace + řešič omezení

Operační sémantika CLP

- CLP výpočet cíle G
  - $Store$ množina aktivních omezení $\equiv$ **prostor omezení** (*constraint store*)
  - inicializace $Store = \emptyset$
  - seznamy cílů v G prováděny v obvyklém pořadí
  - pokud narazíme na cíl s omezením c : $NewStore = Store \cup \{c\}$
  - snažíme se splnit c vyvoláním jeho řešiče
    - při neúspěchu se vyvolá backtracking
    - při úspěchu se podmínky v $NewStore$ zjednoduší propagací omezení
  - zbývající cíle jsou prováděny s upraveným $NewStore$
- CLP výpočet cíle G je úspěšný, pokud se dostaneme z iniciálního stavu $\langle G, \emptyset \rangle$ do stavu $\langle G', Store \rangle$, kde G' je prázdný cíl a $Store$ je splnitelná.

CLP(FD) v SICStus Prologu

Systémy a jazyky pro CP

- **IBM ILOG CP** 1987
  - omezující podmínky v C++, Java nebo generickém modelovacím jazyku OPL
  - implementace podmínek založena na objektově orientovaném programování
  - špičkový komerční sw, vznikl ve Francii, nedávno zakoupen IBM
  - nyní nově volně dostupný pro akademické použití
- **Swedish Institute of Computer Science: SICStus Prolog** 1985
  - silná CLP(FD) knihovna, komerční i akademické použití
- **IC-PARC, Imperial College London, Cisco Systems: ECLⁱPS^e** 1984
  - široké možnosti kooperace mezi různými řešiči: konečné domény, reálná čísla, repai r
  - od 2004 vlastní Cisco Systems volně dostupné pro akademické použití, rozvoj na IC-PARC, platformy: Windows, Linux, Solaris
- Mnoho dalších systémů: Choco, Gecode, Minion, Oz, SWI Prolog, ...

CLP(*FD*) v SICStus Prologu

- Vestavěné predikáty jsou dostupné v separátním modulu (knihovně)
:- use_module(library(clpfd)).
- Obecné principy platné všude nicméně standardy jsou nedostatečné
  - stejné/podobné vestavěné predikáty existují i jinde
  - CLP knihovny v SWI Prologu i ECLiPSe se liší

Příslušnost k doméně: Range termy

- ?- domain([A,B], 1,3). domain(+Variables, +Min, +Max)
A in 1..3
B in 1..3
- ?- A in 1..8, A #\= 4. ?X in +Min..+Max
A in (1..3) \\/ (5..8)
- Doména reprezentována jako posloupnost intervalů celých čísel
- ?- A in (1..3) \\/ (8..15) \\/ (5..9) \\/ {100}. ?X in +Range
A in (1..3) \\/ (5..15) \\/ {100}
- Zjištění domény Range proměnné Var: fd_dom(?Var, ?Range)
  - A in 1..8, A #\= 4, fd_dom(A, Range). Range=(1..3) \\/ (5..8)
  - A in 2..10, fd_dom(A, (1..3) \\/ (5..8)). no
- Range term: reprezentace nezávislá na implementaci

Příslušnost k doméně: FDSet termy

- FDSet term: reprezentace závislá na implementaci
- ?- A in 1..8, A #\= 4, fd_set(A, FDSet). fd_set(?Var, ?FDSet)
A in (1..3) \\/ (5..8)
FDSet = [[1|3], [5|8]]
- ?- A in 1..8, A #\= 4, fd_set(A, FDSet), B in_set FDSet. ?X in_set +FDSet
A in (1..3) \\/ (5..8)
FDSet = [[1|3], [5|8]]
B in (1..3) \\/ (5..8)
- FDSet termy představují nízko-úrovňovou implementaci
- FDSet termy nedoporučeny v programech
  - používat pouze predikáty pro manipulaci s nimi
  - omezit použití A in_set [[1|2], [6|9]]
- Range termy preferovány

Další fd_... predikáty

- fdset_to_list(+FDset, -List) vrací do seznamu prvky FDset
- list_to_fdset(+List, -FDset) vrací FDset odpovídající seznamu
- fd_var(?Var) je Var doménová proměnná?
- fd_min(?Var, ?Min) nejmenší hodnota v doméně
- fd_max(?Var, ?Max) největší hodnota v doméně
- fd_size(?Var, ?Size) velikost domény
- fd_degree(?Var, ?Degree) počet navázaných omezení na proměnné
  - mění se během výpočtu: pouze aktivní omezení, i odvozená aktivní omezení

Aritmetická omezení

- Expr RelOp Expr   RelOp -> #= | #\= | #< | #=< | #> | #>=
  - A + B #=< 3, A #\= (C - 4) * (D - 5), A/2 #= 4
  - POZOR: neplést #=< a #>= s operátory pro implikaci: #<= #=>
- sum(Variables, RelOp, Suma)
  - domain([A,B,C,F],1,3), sum([A,B,C],#= ,F)
  - Variables i Suma musí být doménové proměnné nebo celá čísla
- scalar_product(Coeffs, Variables, RelOp, ScalarProduct)
  - domain([A,B,C,F],1,6), scalar_product([1,2,3],[A,B,C],#= ,F)
  - Variables i Value musí být doménové proměnné nebo celá čísla, Coeffs jsou celá čísla
  - POZOR na pořadí argumentů, nejprve jsou celočíselné koeficienty, pak dom. proměnné
  - scalar_product(Coeffs, Variables, #= , Value, [consistency(domain)])
    - silnější typ konzistence
    - POZOR: domény musí mít konečné hranice

Základní globální omezení

- all_distinct(List)
  - všechny proměnné různé
- cumulative(...)
  - disjunktivní a kumulativní rozvrhování
- cumulatives(...)
  - kumulativní rozvrhování na více zdrojů

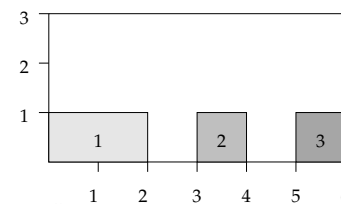
Všechny proměnné různé

- all_distinct(Variables), all_different(Variables)
- Proměnné v seznamu Variables jsou různé
- all_distinct a all_different se liší úrovní propagace
  - all_distinct má úplnou propagaci
  - all_different má slabší (neúplnou) propagaci
- Příklad: učitelé musí učit v různé hodiny
  - all_distinct([Jan,Petr,Anna,Ota,Eva,Marie])
Jan = 6, Ota = 2, Anna = 5,
Marie = 1, Petr in 3..4, Eva in 3..4
  - all_different([Jan,Petr,Anna,Ota,Eva,Marie])
Jan in 3..6, Petr in 3..4, Anna in 2..5,
Ota in 2..4, Eva in 3..4, Marie in 1..6

učitel	min	max
Jan	3	6
Petr	3	4
Anna	2	5
Ota	2	4
Eva	3	4
Marie	1	6

Disjunktivní rozvrhování (unární zdroj)

- cumulative([task(Start, Duration, End, 1, Id) | Tasks])
- Rozvržení úloh zadaných startovním a koncovým časem (Start,End), dobou trvání (nezáporné Duration) a identifikátorem (Id) tak, aby se nepřekrývaly
  - příklad s konstantami: cumulative([task(0,2,2,1,1), task(3,1,4,1,2), task(5,1,6,1,3)])

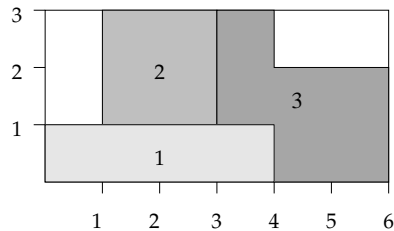

- příklad: vytvoření rozvrhu, za předpokladu, že **doba trvání hodin není stejná**
JanE# = Jan+3, PetrE# = Petr+1, AnnaE# = Anna+2, ...
cumulative(task(Jan,3,JanE,1,1), task(Petr,1,PetrE,1,2), task(Anna,2,AnnaE,1,1), task(Ota,2,OtaE,1,4), task(Eva,2,EvaE,1,5), task(Marie,3,MarieE,1,6)])

Kumulativní rozvrhování

- `cumulative([task(Start,Duration,End,Demand,TaskId) | Tasks], [limit(Limit)])`
- Rozvržení úloh zadaných startovním a koncovým časem (Start,End), dobou trvání (nezáporné Duration), požadovanou kapacitou zdroje (Demand) a identifikátorem (Id) tak, aby se nepřekrývaly a aby celková kapacita zdroje nikdy nepřekročila Limit
- Příklad s konstantami:

```
cumulative([task(0,4,4,1,1), task(1,2,3,2,2), task(3,3,6,2,3), task(4,2,6,1,4)], [limit(3)])
```


Kumulativní rozvrhování s více zdroji

- Rozvržení úloh tak, aby se nepřekrývaly a daná kapacita zdrojů nebyla překročena (limit zdroje chápán jako horní mez – bound(upper))
- `cumulatives([task(Start,Duration,End,Demand,MachineId) | Tasks], [machine(Id,Limit) | Machines], [bound(upper)])`
- Úlohy zadány startovním a koncovým časem (Start,End), dobou trvání (nezáporné Duration), požadovanou kapacitou zdroje (Demand) a požadovaným typem zdroje (MachineId)
- Zdroje zadány identifikátorem (Id) a kapacitou (Limit)
- Příklad:

```
?- domain([B,C],1,2),
   cumulatives([task(0,4,4,1,1), task(3,1,4,1,B), task(5,1,6,1,C)],
               [machine(1,1), machine(2,1)],
               [bound(upper)]).
           C in 1..2, B=2
```

Příklad: kumulativní rozvrhování

- Vytvořte rozvrh pro následující úlohy, tak aby nebyla překročena kapacita 13 zdrojů, a **minimalizujte** celkovou dobu trvání

úloha	doba trvání	kapacita
t1	16	2
t2	6	9
t3	13	3
t4	7	7
t5	5	10
t6	18	1
t7	4	11

Řešení: kumulativní rozvrhování

```
| ?- schedule(13, [16,6,13,7,5,18,4], [2,9,3,7,10,1,11], 69, Ss, End).
Ss = [0,16,9,9,4,4,0], End = 22 ?
```

```
schedule(Limit, Ds, Rs, MaxCas, Ss, End) :-
    domain(Ss, 0, MaxCas), End in 0..MaxCas,
    vytvor_ulohy(Ss,Ds,Rs,1,Tasks),
    cumulative(Tasks, [limit(Limit)]),
    after(Ss, Ds, End), % koncový čas
    append(Ss, [End], Vars),
    labeling([minimize(End)],Vars).
```

```
vytvor_ulohy([], [], [], _Id, []).
```

```
vytvor_ulohy([S|Ss], [D|Ds], [R|Rs], Id, [task(S,D,E,R,Id) | Tasks]):-
    NewId is Id+1,
    E #>= S+D,
    vytvor_ulohy(Ss,Ds,Rs, NewId,Tasks).
```

```
after([], [], _).
```

```
after([S|Ss], [D|Ds], End) :- E #>= S+D, after(Ss, Ds, End).
```